

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)

27 Mart 1889 Kahire- 13 Aralık 1974 Ankara.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 17. yüzyıl sonlarından itibaren Aydın ve Manisa bölgesinde yaşayan Karaosmanoğulları sülalesine mensuptur. Mısır Valisi İbrahim Paşa'nın konağına yerleşen ve burada İkbâl Hanım'la evlenen Kadri Bey'in oğludur. 27 Mart 1889'da Kahire'de dünyaya gelmiştir. Altı[H2] yaşındayken ailesiyle Manisa'ya gelen Yakup Kadri, 1902 yılına kadar burada kalır. İlköğretimine Manisa'da Fevziye Mektebi'nde başlar. Bir süre İzmir İdadisi'ne devam eden Yakup Kadri (1903-1905), tekrar Mısır'a döner ve iki yıl Mısırda kalır. Bu arada annesi de Mısır'a gelir. Fréres (Frerler) Okulu'na ve İsviçre Lisesi'ne devam eder. Yakup Kadri, 1908'de Meşrutiyet'in ilanından önce, annesiyle İstanbul'a gelir ve Mekteb-i Hukuk'a kaydolur. Üçüncü sınıfa kadar devam ederse de bitiremez.

Yakup Kadri'nin hayatı; edebiyat, siyaset, diplomasi ve gazete yazarlığı olmak üzere dört döneme ayrılarak incelenebilir.

Edebiyatçı Kimliği: İzmir'de, Ömer Seyfettin, Şahabettin Süleyman ve Baha Tevfik'le; İstanbul'da ise Refik Hâlit, Müfit Râtip ve Fâik Ali'yle tanışan Yakup Kadri, Şahabettin Süleyman'ın teklifiyle 1909 yılında kurulan Fecr-i Âtî Encümeni Edebîsi içinde yer alır. Hem Batı edebiyatını hem de son dönem Türk edebiyatını (özellikle Servet-i Fünûn sanatkârlarının eserlerini) okur ve ilk yazılarını da bu tesirle kaleme alır.

Fecr-i Âtî'nin birden çok sebeple dağılmaya yüz tuttuğu günlerde Yahya Kemal'le tanışan Yakup Kadri'nin edebî dünyasında yeni bir safha başlar: Nev -Yunanilik. Akdeniz çevresinde kurulan medeniyetlerin varisleri olduğumuz düşüncesinden yola çıkarak yeni bir edebiyat kurmak gerektiğini savunan Yahya Kemal'i Yakup Kadri destekler. Bu dönemde eski Yunan ve Latin kaynaklarıyla İncil ve Tevrat'tan yararlanır. Çamlıca'daki Bektaşî Tekkesi'ne devam eder.

1916 yılında tedavi amacıyla İsviçre'ye giden ve Mondros Mütarekesi'ni takip eden günlerde yurda dönen Yakup Kadri, İkdâm gazetesinde Mustafa Kemal'i ve Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar yazar. Millî edebiyat içinde doğrudan yer almamasına rağmen Millî Mücadele'nin kamuoyunda uyandırdığı milli ruh, Yakup Kadri'nin edebî anlayışını etkiler. Bu tarihten sonra yazdığı eserlerinin dili ve muhtevası, millî edebiyatın dili ve muhtevasıyla örtüşür.

Yakup Kadri, Mustafa Kemal'in daveti üzerine 1921'de Ankara'ya gelir ve yazılarıyla Millî Mücadele'yi destekler. *Hakimiyet-i Milliye*, *Cumhuriyet* gibi gazetelerde yazılar kaleme alır. Kadro dergisini çıkarıncaya kadar hem romanları hem yazıları ile adını duyurur.

Siyasetçi Kimliği: Cumhuriyet'in ilanından sonra Ankara'da kalan ve Mustafa Kemal'in yakın çevresine giren Yakup Kadri, 1923-1931 Mardin, 1931-1934 Manisa milletvekili olarak Meclis'te görev yapar. Bu arada "mebuslara ve halka Millî Mücadele'nin ruhunu izah edebilmek için bir dergi çıkarmak" üzere Atatürk'ten izin alarak Vedat Nedim Tör, Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Asaf Belge ve İsmail Hüsrev Tökin ile Kadro dergisini çıkarır (Ocak 1932- Aralık-Ocak 1934-1935, 36 sayı). Yakup Kadri hariç bu isimler sol ideolojiye mensupturlar. Ayrıca Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal'in yakınında bulunarak güven kazanmış tek Kadro yazarıdır. Kadro ile Çankaya arasındaki münasebeti düzenleyen yazar Yakup Kadri olur. Yazar, 1931-1934 yılları arasında otuz bir kez Mustafa Kemal ile görüşme yapar. Çankaya'nın Kadro'da on adet aboneliği vardır. Bir süre sonra resmi ve liberal çevrelerden, diğer yayın organlarından Kadro'ya yönelik olumsuz tepkiler gelmeye başlar. Kendisine inkılâp matbuatının tek yayın organı payesini veren Kadro, iddialı tavrı, sakınmasız üslubu, yazarların sol ideolojiye olan bağlılıklarından dolayı eleştirilir. Kadro dergisi,

Atatürk'ün oluşturmakta olduğu sosyal, siyasî, iktisadî yapılanmayı eleştirme ve yönlendirmeye yönelik bir yayın politikası izlemesi üzerine kapatılır. 27 Mayıs 1960'tan sonra oluşturulan Kurucu Meclis Üyeliği'ne seçilen ve 1961-1965 yılları arasında Manisa Milletvekili olarak üçüncü kez Meclis'e giren Yakup Kadri, kuruluşundan itibaren üyesi olduğu Cumhuriyet Halk Partisi'nin Atatürk ilkelerinden ayrıldığını söyleyerek partisinden ayrılmış, dönem sonunda da siyasetle ilişkisini kesmiştir. 1965'ten ölümüne kadar Anadolu Ajansı Başkanlığı yapmıştır.

Diplomat Kimliği: Recep Peker'in Kadro dergisine olan mesafeli yaklaşımı, İş Bankası grubunun baskıları, geniş bir okur kitlesine ulaşamama, Kadro yazarlarının çoğunluğunun milli sosyalizmden yana tavır almaları gibi sebepler bir araya gelince bizzat Mustafa Kemal'in izni ile yayın hayatına başlayan dergi yine Onun emri ile kapatılır. Kadro dergisinin kapatılması, Yakup Kadri'nin hayatında yeni bir sayfanın açılmasına sebep olur. Kendi deyimiyle söylenecek olursa "Zoraki Diplomat"lık yılları başlar. 1934-1935 Arnavutluk-Tiran, 1935-1939 Çekoslovakya - Prag, 1939-1940 Hollanda - La Haye, 1942 - 1949 İsviçre - Bern, 1949 - 1951 İran - Tahran, 1951-1954 İsviçre - Bern'de elçi olarak Türkiye'yi temsil eder.

Gazeteci kimliği: Yakup Kadri, *Resimli Kitap*, *Servet-i Fünûn*, *Rübâb*, *Peyam-ı Edebî*, *İkdam*, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Akşam*, *Dergâh*, *Yeni Mecmua*, *Muhit*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Kadro*, *Yeni İstanbul*, *Varlık* ve *Ulus (Başyazar)* gibi gazete ve dergilerin yayımlanmasına katkıda bulunur.

Atatürk ve Yakup Kadri: 1916 yılı başlarında tedavi olmak amacıyla gittiği İsviçre'den üç buçuk yıl sonra (Ekim 1920) İstanbul'a dönen Yakup Kadri, bir yıl kadar sonra Atatürk'ün çağrısı üzerine Ankara'ya gelir. *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar kaleme alır. Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya civarı ve Batı Cephesini dolaşarak Anadolu'yu ve Mustafa Kemal'i yakından tanıma fırsatı elde eder.

Yunan askerlerinin cephe gerisinde halka yaptığı zulmü tespit etmek amacıyla kurulan Halide Edip, Yusuf Akçura, bir teğmen ve bir fotoğrafçıdan oluşan Tetkik-i Mezalim Heyeti'nde yer alır. Yakup Kadri, İzmir'in kurtarılışından sonra ise Halide Edip, Falih Rıfki, Ruşen Eşref ve Mehmet Asım'dan oluşan bir gazeteci grubuyla İzmir Bursa hattında yapılan geziye katılır (Bu heyet -Ruşen Eşref hariç- cephe gerisi intibalarını İzmir'den Bursa'ya adıyla kitaplaştırmışlardır.)

Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk'ün sofrasında bulunanların arasında yer alan Yakup Kadri, 12 Temmuz 1932'de kuruluş dilekçesi verilen Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin (TDK) kurucu üyeleri arasında yer alır. 1934 sonlarında atandığı Tiran elçiliğine kadar Atatürk'ün yanındaki yerini korur. Tiran Elçiliği'ne arzusu dışında tayin edilmesine rağmen Atatürk'e olan bağlılığı hiç eksilmemiştir. Atatürk, Yakup Kadri Prag'da elçi olarak bulunduğu sırada vefat etmiştir. Vefatın üzerinden çok geçmeden hacmi küçük olmasına rağmen Atatürk'ü en iyi anlatan kitaplardan biri olan *Atatürk* adlı kitabı kaleme alır. 1938 yılında kaleme alıp 1946 yılında yayımladığı Atatürk kitabının "Kahramanlık" bölümünden kısa bir alıntı: " ... Mustafa Kemal'in ne yiğit bir asker, ne dâhi bir kumandan, ne tam bir inkılâpçı ve ne kadar realist bir devlet adamı olduğunu biliyoruz. Gene bu vesikalardan aldığımız intibaa ve insanlık tarihinin umumî kıymet ölçülerine göre inanıyoruz ki, o yiğitlerin en yiğidi, dâhilerin en dâhisi, inkılâpçıların en inkılâpçısı ve devlet adamlarının en mükemmeli idi. (...) ...tarih Mustafa Kemal'in tek bir mağlubiyetini, tek bir hatasını kaydetmemektedir." (s. 37-38). Yer yer Nutuk'tan alıntılarla zenginleştirilmiş Atatürk monografisi hacimli olmamakla beraber Atatürk üzerine yazılmış tahlilî kitapların en kuvvetlilerindedir. Atatürk adını ilk duyduğu andan itibaren devri içinde kahramanlığı, dehası, devlet kuruculuğu, milliyetçiliği, askerliği, insanlığı, ideolojisi hasılı vakıf olabildiği bütün cepheleri ile Mustafa Kemal'i ilginç örneklerle tahlil eder.

Yakup Kadri, romanlarında da ele aldığı zaman diliminden dolayı Atatürk'e yer verir. Atatürk, Karaosmanoğlu'nun romanlarında müstakil bir roman kahramanı değildir. "Bizim ilk gençlik yıllarımız bir millî kahramana hasretle geçti" diyen Yakup Kadri, bu millî kahramana duyduğu hayranlığı romanlarında da dile getirir. *Yaban, Sodom ve Gomore, Ankara, Panorama* romanlarında Mustafa Kemal'in, zaman zaman bir siluet, bazen efsanevi-destani bir kahraman olarak sözü edilir. Geniş bir edebiyat ve kültür perspektifinden Atatürk'ü çeşitli sıfatlarla, orijinal benzetmelerle vasıflandırır. Bu cümlelerde daima heyecan üslubu hâkimdir. Yakup Kadri'nin eserlerinde Atatürk adeta sihirli bir kelime gibi zikredilir. Atatürk, Yakup Kadri'nin yazılarında ve romanlarında adeta mucizevî bir kurtarıcıdır.

Yakup Kadri, 13 Aralık 1973 tarihinde Ankara'da vefat etmiş, İstanbul Beşiktaş'ta Yahya Efendi Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Yakup Kadri, asıl şöhretini, roman, hikâye, tiyatro, mensur şiir, monografi ve hatıra türlerinde yazdığı eserleriyle kazanmıştır.

Eserleri:

Romanları: Kiralık Konak (1920), Nur Baba (1922), Hüküm Gecesi (1927), Sodom ve Gomore (1928), Yaban (1922), Ankara (1934), Bir Sürgün (1937), Panaroma I (1949), Panaroma II (1952), Hep O Şarkı (1956).

Hikâyeleri: Bir Serencam (1913), Rahmet (1922) Edirne'den Bursa'ya (Halide Edip, Falih Rıfki ve Mehmet Asım'la birlikte) 1922, Millî Savaş Hikâyeleri (1947).

Mensur Şiirleri: Erenlerin Bağından (1922), Okun Ucundan (1940), Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin'in Albümünden (1942,

Piyesleri: Nirvana (Resimli Kitap dergisi, S:9, 1909), Veda (Resimli Kitap dergisi, S:11, 1909), Sağanak (1929), Mağara 1934.

Hatıralar: Zoraki Diplomat (1955), Anamın Kitabı (1957), Vatan Yolunda (1958), Politikada 45 Yıl (1968), Gençlik ve Edebiyat Hatıraları (1969).

Monografi: Ahmet Haşim (1934), Atatürk (1946).

Makaleleri: Ergenekon (Millî Mücadele dönemi İkdam gazetesinde yayınlanan yazıları, 1929), Kadınlık ve Kadınlarımız (1923).

Seçme Yazılar (Dil Encümeni'nin kararıyla Y. Kadri, Falih Rıfki, Ruşen Eşref) (1928).

Nezahat ÖZCAN

KAYNAKÇA

AKI, Niyazi, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İnsan-Eser-Fikir-Üslup**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

AKTAŞ, Şerif, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

ATAY, Falih Rıfki, **Çankaya-Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar**, Bateş A.Ş., İstanbul 1980.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İnkılâp ve Kadro**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986.

Doğumunun 100. Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Marmara Üniversitesi Yayınları, No: 408, İstanbul 1989.

ENGİNÜN, İnci, "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Atatürk", **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ERTAN, Temuçin Faik, **Kadro Hareketi**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1994.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Zoraki Diplomat**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Anamın Kitabı**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Atatürk**, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Ergenekon**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1981.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları**, İletişim Yayınları, İstanbul 1990.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, **Vatan Yolunda**, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.

TÜRKEŞ, Mustafa, **Kadro Hareketi Ulusçu Sol Bir Akım**, İmge Kitabevi. Ankara 1999.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yakup-kadri-karaosmanoglu-1889-1974/?pdf=3271> adresinden erişilmiştir